

УДК 342.92

Окопник Олена Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри галузевого права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Стеценко Світлана Анатоліївна
студентка другого року навчання (ОР «магістр»)
факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

Стаття присвячена встановленню значення інституту адміністративної відповідальності в системі адміністративно-правових засобів забезпечення діяльності місцевих загальних судів. У дослідженні проаналізовано законодавство із цього питання та наукова література, що дозволило визначити значення інституту адміністративної відповідальності у забезпеченні діяльності місцевих загальних судів.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, суд, діяльність суду, учасники адміністративно-деліктних відносин, адміністративні проступки.

Okopnik E. N., Stetsenko S. A. GENERAL CHARACTERISTICS OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY IN THE FIELD OF PROVISION OF NORMAL ACTIVITIES OF JUDGES

The article is devoted to the establishment of the importance of the institute of administrative liability in the system of administrative and legal means of ensuring the activity of local general courts. The study analyzed the legislation on this issue and scientific literature, which made it possible to determine the significance of the institute of administrative responsibility in ensuring the activity of local general courts.

It is noted that the objective existence of socially harmful acts that damage the normal activities of the court is sufficient grounds for imposing administrative responsibility for their commission. The administrative rules that determine the composition of the said administrative offenses carry out a security function, prohibiting certain behavior under the threat of administrative sanctions. At the same time, they carry out a regulatory function, distinguishing the lawful act from the unlawful.

Key words: admisnistratna vidpidalnist, the court, діяльність суду, participants in administrative and business affairs, administrative misconduct.

Постановка проблеми. Інститут адміністративної відповідальності вже досить давно привертає увагу значної кількості вчених-адміністративістів і, не зважаючи на це, до сьогодні не втратив своєї актуальності та наукової привабливості.

Значення адміністративної відповідальності в охороні суспільних відносин пояснюється насамперед тим, що адміністративні проступки – одні з найпоширеніших з усіх видів правопорушень. Велика кількість і невелика шкідливість (кожного окремо) цих проступків вимагають порівняно простого порядку застосування заходів впливу. Такий спрощений порядок необхідний, з одного боку, для швидкого дисциплінуючого впливу на винних, а з іншого – дозволяє економити час та кошти держави й самих правопорушників.

При реалізації адміністративної відповідальності (застосуванні адміністративних санкцій) включається механізм правового захисту, тобто адміністративний примус щодо осіб, які порушили певні приписи. Він дозволяє не лише притягнути винного до відповідальності, здійснюючи при цьому виховний і попереджувальний вплив, але й допомагає поновленню людини в її правах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням зазначеного інституту займалися такі провідні вчені як Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк А. Т. Комзюк, В. К. Шкарупа, І. І. Веремеєнко, І. О. Галаган, Л. В. Коваль, Л. Л. Попов, А. П. Шергин та інші, які провели величезну роботу щодо розроблення проблеми адміністративної відповідальності. Однак, не зважаючи на інтенсивний розвиток проблематики, пов'язаної з адміністративною відповідальністю, у науці та практиці її реалізації залишилося ще чимало нерозв'язаних питань.

Формування цілей статті. Мета статті полягає у розкритті характеристики адміністративної відповідальності у сфері забезпечення нормальної діяльності суддів.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти безпосередньо до характеристики адміністративної відповідальності у сфері забезпечення нормальної діяльності судів, хотілося б зупинитися на аналізі найбільш проблемних моментів, які останнім часом виникають в інституті адміністративної відповідальності.

Головна проблема, з якою постійно стикаються дослідники, полягає у відсутності визначення адміністративної відповідальності в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП), що, як вірно відмітив К. С. Бельський, збіднює його зміст, позбавляє стрижневої спрямованості правові норми, які містяться у ньому, дозволяє правозастосовнику трактувати норми КпАП свавільно, при бажанні навіть на власний розсуд [2, с.12].

Адміністративна відповідальність, зазначає В. Є. Севрюгін, – це кінцевий результат проступку, його фінал, правовий наслідок. Одночасно це і реакція держави на вчинене правопорушення, яка захищає державний та громадський порядок, власність, права та свободи громадян, установлений порядок управління від протиправних посягань. У цьому відношенні відповідальність – явище одного порядку з адміністративним покаранням, адміністративною санкцією. Якщо ж брати до уваги, що адміністративна відповідальність є результатом порушення адміністративно-правової норми, то тоді характер порушеної вимоги буде визначати правову природу відповідальності, її похідний характер від адміністративно-правової норми. Однак адміністративна відповідальність не може бути зведена ні до адміністративного покарання, ні до адміністративної санкції [12, с.72].

Виходячи з теорії адміністративної відповідальності, а також чинного законодавства, можна зробити висновок, що адміністративне стягнення не завжди супроводжує адміністративну відповідальність, а остання не завжди реалізується через застосування адміністративного стягнення, хоча незастосування стягнення не звільняє порушника від негативної оцінки його дій з боку уповноважених органів (посадових осіб) держави, що може бути також названо адміністративною відповідальністю.

Так, відповідно до статті 21 КпАП України, суддя при виявленні адміністративного правопорушення, що посягає на нормальну роботу суду (наприклад, передбаченого ч. 1 ст. 185-3 КпАП), має право звільнити порушника від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу, якщо з урахуванням характеру вчиненого проступку й особи правопорушника до нього доцільно застосувати захід громадського впливу, а згідно зі ст. 22 КпАП при малозначності вчиненого правопорушення суддя може звільнити порушника від відповідальності, обмежившись усним зауваженням. Зазначені положення закону орієнтують суддів на неминучість реагування на кожне адміністративне правопорушення, у тому числі й малозначне, але невідворотність покарання за усі адміністративні правопорушення не встановлюється, хоча і передбачається його настання.

Відзначимо також і той факт, що іноді адміністративна відповідальність супроводжується не адміністративним стягненням, а іншими примусовими заходами виховного і превентивного впливу. У цьому випадку мова йде про відповідальність неповнолітніх за адміністративні правопорушення. Цікавою щодо зазначеного є думка К. С. Бельського, який вважає, що негативні обмеження (у певних випадках і в певному обсязі) майнового, матеріального і особистісного характеру особа може відчувати ще й до застосування до неї адміністративного стягнення, з самого моменту вчинення адміністративного правопорушення [2, с. 19].

Наприклад, за порушення порядку під час судового засідання особа має бути притягнута до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 185-3 КпАП, але до часу розгляду справи вона може бути затримана відповідно до ст.ст. 260, 262, 263 КпАП. З цього неважко зробити висновок: вже починаючи з моменту застосування заходів, що забезпечують провадження в справах про адміністративні правопорушення, порушник починає зазнавати несприятливі для себе обмеження, апогею яких буде досягнуто з моменту набрання чинності постановою по справі.

Таким чином, стає зрозумілим, що зведення адміністративної відповідальності лише до застосування стягнень є невиправданим звуженням її практичних та науково-теоретичних меж.

Отже, адміністративна відповідальність у сфері забезпечення нормальної діяльності суду реалізується шляхом вступу визначених законом суб'єктів у специфічні адміністративно-процесуальні відносини, учасники яких наділені певними правами та кореспондуючими їм обов'язками. Стає зрозумілим, що реалізація адміністративної відповідальності не є одноактовою дією, а становить складний процедурний механізм, у межах якого виділяються певні елементи, які дозволяють говорити про існування структури адміністративної відповідальності.

Аналіз прав та обов'язків учасників адміністративно-деліктних відносин дозволяє підтримати висловлену Т. Коломоєць пропозицію щодо виділення таких елементів адміністративної відповідальності у сфері, що розглядається: звинувачення судом (суддею) певної особи у вчиненні адміністративного

правопорушення, що завдає шкоди нормальній діяльності суду, і пояснення цієї особи з приводу свого проступку; негативна оцінка судом (суддею) протиправного діяння; застосування до винної особи адміністративного стягнення у вигляді штрафу або адміністративного арешту. Саме така послідовність розташування структурних елементів адміністративної відповідальності цілком узгоджується із процесуальним режимом її реалізації [9, с. 65].

З питанням загального визначення адміністративної відповідальності у сфері забезпечення нормальної діяльності суду тісно пов'язані деякі особливості, а саме, встановлення підстав зазначеного виду відповідальності, за наявності яких може настати адміністративна відповідальність. Аналіз ознак адміністративної відповідальності дозволив вченим виділити три її підстави: 1) нормативну, тобто систему норм, що описують протиправне діяння і адміністративні стягнення, які встановлюються за його вчинення; 2) фактичну, тобто діяння конкретного суб'єкта, що порушують правові приписи, які охороняються адміністративно-правовими санкціями (адміністративні проступки); 3) процесуальну, тобто процедуру накладення конкретного стягнення за конкретне адміністративне правопорушення [1, с.343].

Але для того, щоб детально розглядати адміністративні проступки, що посягають на нормальну діяльність суду, необхідно визначитися ще з однією проблемою.

Зрозуміло, що притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення зазначеної групи адміністративних проступків становить певну сукупність дій чи, іншими словами, процес, головним учасником якого є суддя. У зв'язку з цим виникає запитання, а чим, власне, займається суддя – реалізацією функцій державного управління чи правосуддя? На зазначене запитання Ю. М. Старилів дає однозначну відповідь: відносини, пов'язані з розглядом суддею справ про адміністративні правопорушення, входять до предмету адміністративного права і мають характер управлінських відносин [14, с. 312].

Ми вважаємо, що, не зважаючи на те, що норми інституту адміністративного права захищають нормальну діяльність суду, їх реалізація у судовому порядку не може визнаватися здійсненням функцій управління

Як вірно відмічає Л. В. Коваль, розглядати судовий порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення як форму управлінської діяльності означає розглядати суд (суддею) як орган управління, ігноруючи тим самим розмежування функцій державного управління та правосуддя [7, с. 141-143].

Отже, розгляд судом справ про адміністративні проступки є нічим іншим, як здійсненням правосуддя [13, с. 59].

Елементи складу адміністративного проступку всебічно вивчені вченими-адміністративістами, тому, не вдаючись до глибокого теоретичного аналізу, розглянемо їх стосовно адміністративних проступків, що посягають на нормальну діяльність суду.

Об'єктом адміністративного проступку є суспільні відносини, тобто відносини, які складаються в різних галузях діяльності людей. Залежно від ступеня узагальнення, рівня абстрактності необхідно розрізняти загальний, родовий, безпосередній об'єкти [3, с. 22].

Принципове значення для досягнення мети даного дослідження має аналіз останніх двох із зазначених видів об'єктів адміністративних проступків, що посягають на нормальну діяльність суду.

Якщо вести мову про адміністративні проступки (ст. 185-3 «Прояв неповаги до суду»; ст. 185-5 «Перешкоджання явці до суду народного засідателя»; ч. 1 ст. 185-6 «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду чи окремої постанови судді»), то, на нашу думку, родовим об'єктом зазначених проступків є не встановлений порядок управління, як зазначають деякі автори [8, с. 601], а правосуддя, оскільки зазначені правопорушення знаходять свій вираз у процесі підготовки або здійснення основної функції суду – правосуддя у цивільних, кримінальних справах, а також справах про адміністративні проступки.

Щодо безпосереднього об'єкта зазначених правопорушень, він є різним. Так, встановлений порядок здійснення правосуддя є безпосереднім об'єктом проступків, передбачених ст. ст. 185-3, 185-5 КпАП, а встановлений порядок розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді – безпосереднім об'єктом проступку, передбаченого ч. 1 ст. 185-6 КпАП.

Об'єктивну сторону характеризують зовнішні ознаки проступку, які визначають акт зовнішньої поведінки правопорушника. До головних належить протиправне діяння двох видів – дія та бездіяльність [5, с.29].

Зазначимо, що об'єктивна сторона проступків, відповідальність за які передбачена ст. ст. 185-3 та 185-5, найчастіше проявляється у діях, тобто протиправній, активній, свідомій і вольовій поведінці особи, яка завдає або може створити реальну можливість завдання шкоди об'єкту, що охороняється нормами адміністративного права [10, с. 190].

Так, прояв неповаги до суду може проявлятися у різних формах (усній, письмовій, друкованій), у поведінці, у якій-небудь дії (хоча бездіяльність особи також може бути розцінена судом (суддею) як неповага) осіб, які беруть участь у вирішенні адміністративних, цивільних, кримінальних справ. У диспозиції наводиться приблизний перелік таких дій. Це, перш за все, порушення порядку судового

засідання, ухилення від явки до суду, невиконання розпоряджень головуючого, що свідчить про відсутність шанобливого ставлення до суду та судових процедур, регламентованих законодавством. Можливі також і інші прояви неповаги до суду. Аналізуючи диспозицію статті 185-3 КпАП, необхідно пам'ятати, що вона фактично передбачає та розмежує дві можливі форм неповаги до суду. У першому випадку мова йде про дії, які можуть вчинятися чи, навпаки, не вчинятися як поза межами суду, так і безпосередньо у приміщенні суду (залі судового засідання) і які підпадають під визначення “неповага, яка проявляється особами, що беруть участь у розгляді судом справ” (злісне, тобто два рази і більше, ухилення від явки до суду свідка, потерпілого, позивача, відповідача; невиконання вимог головуючого тощо). У другому випадку – про дії, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил і можуть мати місце лише у приміщенні суду. Вважаємо, що вчинення у приміщенні суду або під час судового засідання дій (висловів), що підпадають під ознаки проступку, передбаченого ст. 173 КпАП, додаткової кваліфікації за зазначеною статтею не потребують, а повністю охоплюються складом проступку, закріпленим у ст. 185-3 КпАП. У зв'язку з цим необхідно розширити диспозицію ст. 185-3 і зазначити, що у разі образи судді особа підлягає адміністративній відповідальності відповідно до зазначеної статті.

Говорячи про об'єктивну сторону проступку, передбаченого ст. 185-5 КпАП, необхідно також наголосити на переважній більшості форм активної поведінки суб'єктів, які вчиняють дії, передбачені зазначеною статтею. Так, перешкоджання явці до суду народного засідателя [11] може здійснюватися у різних формах, зокрема таких як зміна графіку роботи або направлення у відрадження на час виконання обов'язків народного засідателя тощо.

Говорячи про спосіб вчинення зазначеного проступку (перешкоджання явці до суду), необхідно наголосити на тому, що і по відношенню до інших учасників судового розгляду справ іноді застосовуються подібні дії. Так, свідки, потерпілі, експерти, спеціалісти також позбавляються можливості бути присутніми під час судового засідання. Вважаємо, що зазначені особи, враховуючи їх важливе процесуальне становище, потребують захисту від подібних незаконних дій, який міг би бути реалізований у межах інституту адміністративної відповідальності.

Необхідно зупинитися також і на об'єктивній стороні проступку, передбаченого ч. 1 ст. 185-6 КпАП. Її особливість полягає в тому, що вона завжди знаходить прояв у бездіяльності посадових осіб, які зобов'язані вжити відповідні заходи реагування на окрему ухвалу або постанову суду (судді) у формі їх розгляду або здійснення конкретних дій за ними; дати своєчасну відповідь на зазначені документи. Право суду (судді) вимагати відповіді на окрему ухвалу (постанову) від посадових осіб та їх обов'язок своєчасно та належним чином відреагувати на них закріплені у ст. 282 КпАП, але не зважаючи на це, відповідальність відповідно до ч. 1 ст. 185-6 КпАП настає лише за несвоєчасне або неналежне реагування на ухвалу (постанову), яку винесено у зв'язку з розглядом кримінальних справ у суді. Отже, законодавець за допомогою норм адміністративного права (інституту адміністративної відповідальності) у першу чергу намагається стимулювати роботу відповідних суб'єктів щодо профілактики злочинів, залишаючи здійснення адміністративно-деліктологічної діяльності без належного адміністративно-правового забезпечення. Такий стан речей, на нашу думку, є невиправданим, оскільки, не дивлячись на те, що адміністративні проступки не мають великої суспільної небезпеки для суспільства, вони також вимагають від держави активних дій, спрямованих не тільки на їх подолання, але й на усунення причин та умов, які сприяють вчиненню останніх, а така робота в сучасних умовах, як вірно зазначає К. Л. Бугайчук, набуває особливого змісту та актуальності [4, с. 1].

Адміністративні проступки, що посягають на нормальну діяльність суду, вчиняються переважно умисно (ст. 185-5, ст. 185-6), але дії, відповідальність, за які передбачена ст. 185-3 КпАП, можуть бути вчинені й у формі необережності, коли неповага до суду проявляється у спонтанних, заздалегідь необміркованих та непідготовлених вчинках, що знайшли прояв під час судового засідання.

Висновок. Підсумовуючи, слід зазначити, що об'єктивне існування суспільно шкідливих діянь, які завдають шкоди нормальній діяльності суду, є достатньою підставою для запровадження адміністративної відповідальності за їх вчинення. Адміністративно-правові норми, які визначають склади зазначених адміністративних проступків, виконують охоронну функцію, забороняючи певну поведінку під загрозою застосування адміністративних санкцій. Одночасно вони здійснюють регулятивну функцію, відмежовуючи правомірне діяння від протиправного.

Список використаних джерел:

1. Бахрах Д. Н. Административное право России. Учебник для вузов / Д. Н. Бахрах – М. : НОРМА, 2002. – 443 с.
2. Бельский К. С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура / К. С. Бельский // Государство и право. – 1999. – № 12. – С. 12–20.
3. Битяк Ю. П. Переконання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність: Конспект лекцій. / Ю. П. Битяк, В. В. Зуй, А. Т. Комзюк. – Х. : Укр. юрид. академія, 1994. – 44 с.

4. Бугайчук К. Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 : Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / К. Л. Бугайчук. – Харків, 2002. – 19 с.
5. Ващенко С. В. Адміністративна відповідальність : навчальний посібник / С. В. Ващенко, В. Г. Поліщук – Запоріжжя: Юридичний ін-т МВС України, 2001. – 143 с.
6. Запорожець М. П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: дис. ... кандид. юрид. наук : 12.00.07 / Запорожець Михайло Петрович. – Х., 2004. – 179 с.
7. Коваль Л. В. Административно-деликтное отношение / Л. В. Коваль. – К. : Вища школа, 1979. – 231 с.
8. Кодекс Украины об административных правонарушениях (научно-практический комментарий). – Х. : ООО «Одиссей», 2000. – 1008 с.
9. Коломоець Т. О. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд / Т. О. Коломоець // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 65–66.
10. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О. І. Остапенко. – Львів : Львівський ін-т внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 312 с.
11. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
12. Севрюгин В. Е. Административный проступок, Понятие, признаки, ответственность / В. Е. Севрюгин. – М., 1989. – 164 с.
13. Селиванов А. А. Рассмотрение в судах дел об административных правонарушениях (Вопросы теории и практики) / А. А. Селиванов, В. И. Нимченко // Советское государство и право. – 1991. – № 7. – С. 53–59.
14. Стариков Ю. Н. Курс общего административного права / Ю. Н. Стариков – В 3 т. Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. – М. : Издательство НОРМА, 2002. – 728 с.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2017

УДК 351.74 + 341.1

Окопник Олена Миколаївна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри галузевого права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

Тертична Валентина Петрівна
студентка другого року навчання (ОР «магістр»)
факультету історії та права
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Стаття присвячена порівняльному аналізу та визначенню правових проблем у діяльності правоохоронних органів, що пов'язані з інтеграцією України до Європейського Союзу. Розкрито правові проблеми інтеграції України у сфері правоохоронних органів. Зазначено, що концептуальними засадами правової інтеграції МВС України у сфері правоохоронних органів постають правові засади взаємодії правової системи ЄС та національних правових систем, взаємодії правової системи ЄС та правової системи України, а також наукові дослідження фахівців. У той же час, специфіка правового регулювання у сфері правоохоронних органів потребує від МВС України зваженої та обґрунтованої стратегії реалізації цього завдання, що обов'язково враховує та мінімізує можливі негативні наслідки процесу інтеграції України до ЄС.

Ключові слова: правоохоронні органи, Європейський Союз, інтеграція, міждержавно-правова система, міністерство внутрішніх справ, колізії.

Okopnik E. N., Tertichna V. P. LEGAL PROBLEMS OF INTEGRATION OF UKRAINE TO THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF LAW ENFORCEMENT BODIES AND THE WAYS OF THEIR SOLUTION